

Bingöl'de İlim Meclisi Kuruldu, Akıl Gönülle Buluştu: Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu

Mehmet YAZICI*

235

Giriş

03-05 Ekim 2013 tarihleri arasında Bingöl Üniversitesi'nde, Bingöl Üniversitesi ile Bingöl Alevi topluluğu kanaat önderleri işbirliğiyle; *Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu* düzenlendi. Sempozyum büyük bir ilgi ve katılımı gerçeğe getirildi. Bu metin, ilgili sempozyum hakkında bir değerlendirme sunmaktadır.

Bilindiği üzere sempozyum, alanında uzmanı olan kişilerin bir araya gelip belirli bir konuyu farklı yönleriyle konuşup tartıştıkları, bilimsel etkinliklerden biridir. Bilimsel bir etkinlik olarak sempozyumun tarihi, Hansu'ya göre¹, eski Yunan filozoflarının tartışmalı toplantılarına ve İslam geleneğinde Abbasiler döneminde yaygınlaşan münazara meclislerine kadar götürülebilir. "Günümüzde ise sempozyum akademik tartışma ve sunumların vazgeçilmez formlarından biri haline gelmiştir. Akademisyenlerin bilimsel faaliyetlerini görücüye çıkardıkları, bilgilerini

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi [yazici44@gmail.com].

1 Hüseyin Hansu, "İstanbul'da Bir Düşünce Şöleni: Uluslararası Dini ve Felsefi Metinler Sempozyumu", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sy. 25, s. 205

ve projelerini tartışmaya açtıkları birer ilim panayırı niteliğinde olan bu tür etkinlikler, en gencinden en kıdemlisine kadar çeşitli seviyelerdeki çok sayıda ilim adamını bir araya getirir. Bunlar, akademik camia dışında kalan, okuma ve araştırmaya vakit ayıramayan ‘zaman fakiri’ modern insan için de, ilim dünyasında olup bitenleri izleme açısından bir fırsattır.”²

Alevilikle İlgili Bir Sempozyumun Gerekliliği

Türkiye’nin toplumsal yapısını şekillendiren ana damarlardan birini oluşturan Alevilik, sosyolojik anlamda önemli bir karşılığı olduğundan, günümüzde hem bilimsel çalışmalarda hem de siyasi söylemlerde geniş bir yer bulmaktadır.

Aleviliğe duyulan ilgi zaman zaman azalsa da, bu inanç sistemi ve mensupları; birçok düşüncenin, inancın ortaya çıkıp kaybolduğu Anadolu’da, bazen gündemi belirleyen bazen de kendisinin dışındaki gelişmeleri etkileyen bir faktör olarak asırlardır varlığını sürdürmektedir.

Günümüze ulaşan fermanlardan, Osmanlı dönemi yöneticilerinin, Aleviliği “gerçek dinden sapma” olarak değerlendirdiği, önceleri Alevilere karşı şiddet ve ithamcı bir tavır içinde oldukları, daha sonraları ise Aleviliği ve Alevileri “görmezlikten geldikleri”³, yok saydıkları anlaşılmaktadır. “Osmanlı idaresi Aleviliği bir inanç grubu, hele bir “millet” olarak görmemiştir.”⁴ Aleviliği yasaklı bir konu, hatta bir tabuya dönüştüren bu yaklaşımdan dolayı, konuyla ilgili ilk eserler, yabancı dilde, daha çok yabancı ülkelerde basılmıştır.⁵

Yabancı araştırmacıların konuya ilgisi 1800’lü yılların ortalarından sonra Taylor (1868) ile başlar. Daha sonra Birge (1937), Molyneux-Seel (1914) ve Hasluck (1973(1929)) ile devam eder. Yerli araştırmacılar ise, konuya ancak 1900’lerde ilgi göstermeye başlamışlar. İlk kez Aleviliği ve Alevileri ele

2 Hansu, *a.g.m.*, s. 205.

3 İlber Ortaylı, “Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali”, Tarih ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler ve Nuseyriler, (İslami İlimler Araştırma Vakfı, Tarih ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler ve Nuseyriler, (Tarih-İnanç-Sosyal Yapı-Kurumlar), konulu milletlerarası tartışmalı ilmi toplantı tebliğleri, (21-23 Kasım 1997-İstanbul), Ensar Neşriyat, İstanbul 1999, s. 35.

4 Ortaylı, *a.g.t.*, s. 42.

5 D. A. Josef, *Anadolu Aleviliği*, çev. Fahrettin Yiğit, Ant Yay., İstanbul, 1991.

alan Baha Said Bey'in 1914-1915 yıllarındaki çalışmalarını Fuat Köprülü, Hamit Sadi (Selen), Besim Atalay, Yusuf Ziya Yörükkan, Hamit Vehbi, Baha Toros, Hasan Raşit Tankut, Abdülbaki Gölpınarlı'nın araştırmaları takip eder. Cumhuriyet'ten önce Baha Said'in, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise Fuat Köprülü'nün bu konudaki çalışmaları dikkat çekicidir.⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Aleviliğe duyulmaya başlayan ilgi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiştir. Fakat bu ilgi, Alevilik konusunda Türkçe bir literatürün oluşmasını sağlayacak düzeye ancak 1990'lardan sonra ulaşılabilmiştir.⁷ Çünkü, bir taraftan "Resmi ideoloji açısından, Türkiye nüfusunun etnik ve dinsel ayrışlığı, uzun süredir kaçınılan ve hatta kamuoyu önünde inkar edilen bir konu olması"⁸; diğer taraftan, bu süreçte Aleviliğin sol hareketlerle özdeşleştirilmesi; bir inanç sistemi olarak Alevilik konusuna ilgi duyulmasına ve bir literatür oluşturacak düzeyde çalışmaların yapılmasına engel teşkil etmiştir. Öyle ki, 1960'lı, 1970'li yıllarda Aleviliğe ismi konmamış bir yasak uygulanmıştır.⁹

1980'lerde hem dünyada hem de Türkiye'de yaşanan değişimler sonrasında Alevilik yeniden ilgi çekmeye başlamış ve bunun sonucu olarak 1985 ile 2005 yılları arasında yabancı dillerden yapılan tercümelemlerle de zenginleştirilen, farklı disiplinlerden (Sosyolog, Antropolog, Teolog gibi), farklı milletlerden, farklı inançlardan ve içeriden olan (Alevi) birçok araştırmacının katkısıyla Türkçe literatür oluşmuştur. Bu literatürün oluşmasına katkıda bulunan araştırmacılardan bazıları şunlardır: M. Eröz, İ. Melikoff, M. Choudier, Dierl, B. Noyan, E. R. Fığlalı, Y.N. Öztürk, A.Y.Ocak, Y. Soyzer, Ö. Uluçay, O. Türkdoğan, R. Zelyut, A. Xemgin, F. Bulut, N. Birdoğan, R. Çamuroğlu, C. Şener, E. Korkmaz, H. Kaya, A. Özkırmı, B. Öz, H. Bal, M. Yaman, A. Yaman, D. Gümüçoğlu, S. D. Tur, İ. Kaygusuz ve A. Taşğın.

Birkaç olumlu örneğe ve oluşan iyimser havaya rağmen, son yirmi sekiz

6 Orhan Türkdoğan, *Alevi-Bektaşî Kimliği*, Timaş Yay., İstanbul, 1995, s. 29.

7 Mehmet Yazıcı, *Alevilik/ Alevi Değişlerinin ve Güllbanglarının Sosyolojik Analizi*, Çıra Yayınları, İstanbul 2011, s. 111.

8 K. Vorhoff, "Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar", *Alevi Kimliği*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003, s. 32.

9 Adil A. Atalay, *Alevi Duaları Güllbangları*, Can Yay., İstanbul 2003, s. 9

yılda (1985, 2013) oluşan Alevi literatürünün en önemli sorunu, birbirinden çok farklı tespitlerin yapılması, hatta birbiriyle çelişen görüş, sonuç ve önerilerin sunulmasıdır.¹⁰ Bu da, araştırmaların “güvenirliliği” konusunda soru işaretleri oluşturmakta ve “Son zamanlarda bu konu hakkında ortaya çıkan Türkçe literatürün, ideolojik önyargılardan, gündelik çıkarılardan ve özel anlayışlardan etkilenmekte”¹¹ olduğu yönündeki değerlendirmelere neden olmaktadır.

Alevilikle ilgili literatürün oluşum sürecinin yabancı araştırmacıların konuya ilgi göstermeleriyle başladığı, yerli araştırmacıların konuya ilgisinin ise bilimsel merak ve anlama isteğinin sonucu değil, yabancıların çalışmalarında vardıkları sonuçlara tepki olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Geç sayılabilecek bir dönemde araştırma konusu yapılmış olan Aleviliğe gösterilen ilginin, belli dönemlerde yükseldiği belli dönemlerde de düştüğü görülmektedir. Günümüzde, konuyla ilgili literatüre katkıda bulunun araştırmacılar üçüncü kuşağı temsil etmektedirler. Bu süreçte ortaya konan bilimsel niteliği zayıf çalışmaların, konunun anlaşılmasına katkıda bulunmak yerine, “kafa karışıklığına” neden oldukları tespitinden hareketle, “Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu” yapma kararı verilmiştir.

Sempozyumun Amacı

Aleviliği, geçmişten günümüze tüm yönleriyle ve bir bütün olarak ele alan bu sempozyum, Türkiye ve dünyanın farklı ülkelerindeki birçok akademisyeni ve araştırmacıyı bir araya getirmeyi amaçlamıştır.

Önyargıdan ve siyasi kaygıdan uzak bir şekilde Alevilik konusunun etraflıca ele alınmasına duyulan ihtiyaç, böyle bir sempozyum düzenlemeyi kaçınılmaz kılmıştır. Sempozyum, tartışılmaktan çekinilen birçok konunun akademik bir bakış açısıyla ele alınmasını sağlamıştır.

Sempozyumun amacı; uzun bir süreden beridir Türkiye kamuoyunda gündemi oluşturan ve kamuoyunun da en fazla konuştuğu konular arasında yer alan Alevilik hakkında akademik bilgi üretmek, üretilmiş olan bilgileri pekiştirmek, güçlendirmek, paylaşmak ve anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

¹⁰ Yazıcı, *a.g.e.*, s. 114.

¹¹ Vorhoff, *a.g. m.*, s. 54.

Sempozyumun Konu Başlıkları

1. Tarihsel Süreç: İslam tarihi ve sonraki süreçte Şiilik-Sünnilik meselesinin Tarihsel Kökenleri, Anadolu'da Alevilik ve Safevi İlişkisi, Osmanlı Devri'nde Alevilik-Bektaşilik, Cumhuriyet Devri'nde Alevilik-Bektaşilik, Alevi Çalıştayları, Diyanet, Cemevleri ve Din Dersleri;

2. İnanç ve Kurumlar: Alevilik'te Dört Kapı, Kırk Makam vb. Temel İlkeler, Alevilik'te Temel İbadet ve Ayinler, Ayin-i Cem, Muharrem, Hızır, Sultan Nevruz, Alevilik'te Düşkünlük, Musahiplik, Alevilik'te Dedelik Kurumu ve Ocak Sistemi;

3. Edebiyat ve Müzik: Alevi-Bektaşî Uluları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları; Buyruk, Velayetname, Cönkler, Alevilikte Aşıklık/Ozanlık Geleneği, Alevi-Bektaşî Semahları;

4. İnanç, ibadet, müzik, semah, deyiş, düşünce, büyük şahsiyetler ve mekanlar vb. konular.

Yukarıda amacı ve konu başlıkları belirtilen *Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesinde 03-05 Ekim 2013 tarihinde yoğun bir katılım ve ilgiyle gerçekleştirildi. Sempozyum, Hazır Ali BEYAZYILDIRIM Dede'nin saz çalarak okuduğu Alevi deyiş ve duvazdah örnekleri ve ardından Bingöl Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Gıyasettin BAYDAŞ ile Kalkınma Bakanı Dr. Cevdet YILMAZ'ın açılış konuşmalarıyla başladı.

Sempozyumun açılış konferansları, salona tele konferans yoluyla katılan CEM Vakfı Başkanı Prof. Dr. İzzettin DOĞAN ve Almanya'da bulunan Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü Başkanı Gülizar CENGİZ tarafından verildi. Doğan; Alevilik-Bektaşilik sorununun sadece inanç özgürlüğü ile ilgili bir konu olmadığına, aynı zamanda güvenlik boyutu da olan bir konu olduğuna vurgu yaptı. Doğan, bu toplum kesimi devlet tarafından kucaklanmazsa yani bu konuda gerekli adımlar atılmazsa uluslararası aktörler tarafından bu konunun çok rahat bir şekilde kullanılabileceğini belirtti.

Bu sempozyumu farklı kılan en önemli özelliği, üniversite ile konuyla ilgili toplum kesimlerinin işbirliğiyle düzenlenmiş olması ve planlamadan son anına kadar her aşamasında Bingöl'deki Alevi cemaati temsilcilerinin

(dedeleri-seyyidleri, işadamları, sivil toplum önderleri, vb.) yer almış olmasıdır. Bir diğer farklılığı ise, oturumların Alevi-Baktaşî inanç önderlerinin katıldığı dedeler oturumuyla başlamış olmasıdır.

Dedeler oturumu Alevi Dedesi Hazır Ali BEYAZYILDIRIM başkanlığında, Dursun GÜMÜŞOĞLU (Bektaşî Babası-Araştırmacı-Yazar), Ali BÜYÜKŞAHİN (Alevi Dedesi - Adıyaman), Selçuk SEVİM (Alevi Dedesi - Bingöl) katılımıyla gerçekleştirildi.

Böylece, çok kısa bir sürede yapılan açılış konuşmalarının dışında, sempozyumun ilk bölümünde Alevi inanç önderleri ve sivil toplum liderleri Aleviliği, Alevilerin sorunlarını, taleplerini ve çözüm önerilerini anlatılar. Böylece Sempozyum katılımcıları Aleviliğin inanç esaslarını ve Alevilerin taleplerini birinci elden öğrenme imkânını buldular.

Akademisyen, araştırmacı ve yazarların tebliğlerini sundukları ikinci bölümde ise birinci ve üçüncü günlerde tek, ikinci gün iki farklı salonda yapılan 22 oturumda 102 bildiri sunuldu.

Bildiri sunanların 6'sı yurtdışından katılırken, diğerleri Türkiye'deki 43 üniversiteden akademisyen, Milli Eğitim Bakanlığı çalışanı, araştırmacı – yazar, Alevi Dedesi ve çeşitli resmi kurumlarda çalışanlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların alanlarına göre sayısı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

SIRA	Fakülte - Bölüm	SAYI
1	Alevi Dedesi (Seyyid)	1
2	Alevilik Uygulamaları ve Araştırma Merkezi	1
3	Antropoloji	2
4	Araştırmacı - Yazar ve Diğerleri	12
5	Atatürk Enstitüsü	1
6	Eğitim Fakültesi (Müzik Eğitim Anabilim Dalı)	6
7	İlahiyat Fakültesi	26
8	İletişim	2
9	Kamu Yönetimi	1
10	Konservatuar	2
11	MEB (Öğretmen)	4
12	Meslek Eğitim Fakültesi (El Sanatları Bölümü)	1

13	Psikoloji ve Psikiyatri	4
14	Sosyal Bilimler Enstitüsü	2
15	Sosyoloji	12
16	Şehir ve Bölge Planlama	1
17	Tarih	8
19	Türk Dili ve Edebiyatı	8
20	Uluslararası İlişkiler	1
21	Yabancı Katılımcı	6
22	Yaşayan Diller Enstitüsü	1

Tablodan da anlaşıldığı üzere sempozyuma toplumun farklı kesimlerinden ve farklı ihtisas alanlarına sahip uzmanlar katılmıştır. Konuya en çok ilahiyatçıların ilgi gösterdiği, onları sosyolog, tarihçi ve edebiyatçıları takip ettiği görülmektedir.

Sempozyum süresince, Alevilikle ilgili literatürün oluşmasına katkıda bulunmuş üçüncü kuşak akademisyenler, yazarlar ve Alevi dedeleri, Bektaşî babası, konuya ilgi duyan genç akademisyenler ve katılımcılar bir araya geldi.

Türkiye'deki akademisyenlerin yanı sıra İtalya, Japonya, Almanya, İran, Irak ve Cezayir'den Alevilik konusunda çalışmalar yapan akademisyenlerin de tebliğler sunduğu sempozyumda; Çepniler, Tahtacılar, Nusayrililer vb. farklı Alevi topluluklar ve Alevilikle ilgisi olan her konu hakkında bildirimler sunuldu. Bu sayede Alevilik konusunda "söyleyecek sözü olan hemen herkes" görüşlerini sunma imkânı buldu. Bu nitelikteki sunumların, hem farklı alevi topluluklarının birbirlerini tanımalarına hem de alevi olmayanların Alevileri ve Aleviliği tanımalarına, Alevilerin beklentilerini ve çözüm önerilerini öğrenmelerine büyük katkısı oldu.

Sonuç bildirisinde de vurgulandığı gibi, özellikle yaşanan son dış politik gelişmelerin de etkisiyle, Nusayrilik konusu birden çok tebliğle ele alındı ve oldukça ilgi uyandırdı. Sempozyum süresince bu alt gruplar, onların etnik, dini özellikleri, sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ayrıntılı bir şekilde tartışıldı. Yine burada ortaya konulan bilimsel verilerin sadece akademik açıdan değil, siyasilerin toplumsal sorunlara yönelik çalışmalarına da büyük katkı sağlayacağı belirtildi. Sempozyum, bu özelliğiyle de kendisinden sonra yapılacak benzeri çalışmalara örnek

olacak nitelikteydi.

Sempozyumda yapılan sunumlarda, araştırmacıların Alevi Bektaşı inançlarına yönelik mesafeli, sorgulayıcı ve tanımlayıcı bir yaklaşım yerine, çok daha olumlu bir bakışa yöneldikleri, Musahiplik vb. kurumların aslında İslam'a aykırı olmadıkları, İslam'ın içinde olduklarını ifade ettikleri görüldü. Bu da farklı toplulukların inanç ve geleneklerinin ayrıştırıcı değil birleştirici bir rol üstlendiğini göstermiş oldu.

Farklı uzmanlık alanlarına sahip katılımcılar din dersleri, cemevleri ve Alevilerin Kur'an algısıyla ilgili dikkat çekici tebliğler sundular.

Alevi kurumlar arasından en çok musahiplik, düşkünlük ve ocak sistemi tartışıldı. Bildiriler daha çok Hz. Ali, Bektaşilik, Aleviliğin senkretik yapısı, kurumları, örf ve adetleri ile Alevilikte ibadetler, inançlar, semah, modernizmin etkisi; cemevleri, Alevilik çalıştayları, Alevi örgütlenmeleri ve talepleri, kültürel çoğulculuk ve birlikte yaşama ile Alevi ve Kızılbaş kavramları etrafında odaklandı. Bununla birlikte, Nusayriler'de amcalık geleneği, dini ritüellerde kullandıkları dil, Nusayriler'in ve inançlarının tarihi ile Çepnilerle ilgili olarak, Ortaçağ'da Çepniler ve Alevilik, Çepnilerde takvim ve zaman algısı konuları; Said Nursi ve Fetullah Gülen'in Aleviliğe bakışı konulu tebliğler sunuldu. Bunlarla birlikte, iletişim, psikoloji, tarih, eğitim, sanat, edebiyat, müzik ve inançla ilgili dikkat çeken bildirilere yer verildi.

Sonuç olarak

Sempozyumda Alevilikte yemek kültürü, müzik, giyim kuşam gibi konuların yanında, kamuoyunda tartışılan güncel konulardan Cami Cemevi Projesi, Zorunlu DKAB dersleri gibi konular da tartışıldı. Sempozyum boyunca Alevi ve Sünni kesimlerin İslam'ı, Kur'an'ı, Hz. Muhammed'i, Hz. Ali'yi ve Ehl-i Beyt'i ortak paydaları olarak görmekte birlikte; algılama, yorum ve dini uygulamalarının farklı olduğu ve bu çerçevede Aleviler'in Cemevleri ile ilgili taleplerinin karşılanması gerektiği sonuçlarına varıldı.

Ayrıca, Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Araştırmaları Topluluğu tarafından hem Sempozyum katılımcılarına hem de üniversitemiz öğrencilerine Bektaşı Nefeslerinden örnekler içeren iki

konser verildi. Konser, katılımcılar ve öğrenciler tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı.

Bingöl gibi imkanları sınırlı bir ilimizde bu nitelikte bir sempozyum düzenlemenin konaklama, ulaşım ve iaae başta olmak üzere çeşitli zorlukları vardır. Sempozyum boyunca karşılaşılan tüm zorluklar üniversite, belediye, valilik, emniyet ve Alevi iş adamları, inanç önderleri işbirliği ile aşıldı. Bu etkinliğin en büyük kazancı ise konukların memnuniyetlerini bildirmeleri ve kimsenin gönlü kırılmadan tamamlanmış olmasıdır.

Son söz yerine

Söyleyecek sözü olana
Buyur, gel meydan dediler
Sözün en doğrusunu
İşte meydan, söyle dediler

Akıl gönülle buluştu
Söylediler, söyleştiler
“Talip” olan canlara
Buyur, gel al dediler

İlim meclisi kuruldu
Kimi söyledi, kimi dinledi
Gönülleri incitmeden
Buyur, gel katıl dediler.

Silinsin gönüllerde paslar
Yıkılsın ayıran duvarlar
Tanış olmaya hazır canlar
Buyur, gel tanış ol dediler.